

TARİHSEL BİR PANORAMA: HİNT-TÜRK TARİHİNE DAİR “BABÜRLÜLER DÖNEMİNE KADAR”

Dr. Öğr. Üyesi H. Hilal ŞAHİN*

Öz

Çok farklı dini ve etnik grupların yaşadığı Hindistan'a Türklerin ilgisi M.Ö. I. binin başlarına kadar uzanmaktadır. Hindistan'da Türk hâkimiyeti tam anlamıyla gerçekleşmeden önce bu bölge farklı ülkelerin mücadelelerine sahne olmuştur. Türklerin Hindistan'da etkili olması, Gazneliler Devleti'nin kuruluşuyla (963-1187) başlayarak Sultan Mahmut (990-1030) döneminde en yüksek seviyeye ulaşmış ve Hindistan'da 1857'ye kadar sürecek olan Türk hâkimiyetinin temelleri atılmıştır.

Hint kıtasında tarihin en büyük devletlerinden birini Babürlülere (1526-1858) kadar geçen dönemde Türkler ile Hintliler tarihî ve kültürel bağlarla birbirine bağlı kalmışlardır.

Hindistan'da pek çok alanda varlığını hissettiren Türkler, entelektüel, edebi ve manevi faaliyetlerin kapısını da açarak o coğrafyada tarih bilimine yön vermiştir. Bu bağlamda Hindistan'da dünyanın en büyük ve güçlü medeniyetlerinden birini kuran Türkler, tarihin her safhasına derin izler bırakmıştır.

Çalışmamızda Babürlüler dönemine kadar Hindistan'da var olan Türk unsurunu “Tarihsel Bir Panorama” bağlamında ele almaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Hindistan, Türkler, Babürlüler, Gazneliler, Delhi.

A Historical Panorama: About The Indian-Turkic History “Up To Period Of Baburs”

Abstract

Interests of Turks to India, where many different religious and ethnic groups live. It reaches to the beginning of the first building. Before the Turkic sovereignty was fully realized in India, this region was the scene of the struggles of different countries. The influence of the Turks on India reached the highest level during the period of Sultan Mahmud (990-1030), beginning with the establishment of the Ghazne State (963-1187), and the foundations of Turkic domination, which lasted until 1857 in India, were laid.

* Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

The Turks and the Indians remained connected with the historical and cultural ties until the Baburs (1526-1858), one of the greatest states of history in the Indian Empire.

The Turks, who felt the presence of many inhabitants in India, also opened the gateway to intellectual, literary and spiritual activities, leading to history science in that geography. In this context, the Turks who established one of the world's greatest and strongest civilizations in India left deep traces in every stage of history.

We will try to deal with the Turkic element that exists in India until the time of Baburs in the context of "Historical Panorama."

Keywords: India, Turks, Babur, Ghaznevids, Delhi.

Giriş

Hindistan'a Türklerin ilgisi M.Ö. I. binin başlarına kadar uzanmaktadır. Ancak Türklerin Hindistan'da etkili olması, Gazneliler Devleti'nin kuruluşuyla (963-1187) başlayarak Sultan Mahmut (990-1030) döneminde en yüksek seviyeye ulaşmış ve Hindistan'da 1857'ye kadar sürecek olan Türk hâkimiyetinin temelleri atılmıştır. Babürlülere kadar geçen dönemde Hindistan farklı devletlere sahne olmuştur. Hindistan'da Türk hâkimiyeti tam anlamıyla gerçekleşmeden önce bu bölge farklı ülkelerin mücadelelerine sahne olmuştur. 7. yüzyıldan 10. yüzyıl başlarına kadar Hindistan'ı idare eden hükümdarlar çeşitli Türk ve Afgan kabilelerine mensup ileri gelenlerden oluşmuş; orduyu idare eden kişilerin çoğu Türklerden oluştuğu halde, orduda görevli olanların önemli kısmının Afgan olması, hâkimiyetin onların elinde olmasını sağlamıştır. Bu sebeple kaynaklarda Delhi'de¹ hüküm sürmüş olan hükümdarlar "Tathan Sultanları" ve Avrupalı tarihçiler tarafından da "Mamlûklar" şeklinde anılmışlardır. Delhi Sultanlığı'nın kurulmasıyla Hindistan'a göç eden Türk kabilelerinin sayısı da artmıştır. Hint Yarımadası, Orta Asya'dan gelen Türklerle yüzyıllarca iç içe yaşamıştır. Hindistan'ın birçok yerinde bugün dahi Türklere ait örneklerle rastlamak mümkün. Hindistan'ı kendi uygarlıklarıyla yoğuran, bu topraklara devlet kuran ve varlıklarını günümüze kadar taşıyan Türklerdir.

Hindistan'a kuzeyden gelen Türkler, kültürleri, siyasi varlıklarıyla bölgede tutunmaya çalışmıştır. Türklerin, XI. yüzyıldan sonra Hindistan'a yaptıkları seferler XX. yüzyılın başlarına kadar birinci derecede etkili olmuş ve önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu dönemi de bütünüyle bir çalışmanın sınırları içerisinde değerlendirmek mümkün değildir.

Türklerin Hindistan'daki hâkimiyet sürecinden önceki tarihi dönemlere kısaca göz atmak gerekirse İskender komutasındaki Makedonyalıların M.Ö. 333'de Pers İmparatorluğu'nu ortadan kaldırdıktan sonra Maveraünnehir Bölgesi'ni de ele geçirerek M.Ö. 327 yılında Hindukuş üzerinden Hindistan'a gir-

¹ Hindistan tarihinin önde gelen kişilerinden olan Cavaharial Nehru (1889-1964), New Delhi Üniversitesi'nde yaptığı kısa konuşmasına şehrin kısa geçmişine ilişkin şunları söylemiştir: "Delhi, geçmişin işaretidir. Yeni Delhi nasıl önemli ise geçmişte de Eski Delhi öyle idi. Orası, çeşitli kültürleri bağrında saklamaktadır. Bu şehir, sultanlıkların, imparatorlukların İngiliz egemenliğinden Cumhuriyete kadar her şeyi yaşamıştır. Tarihimizi burası yönlendirmiştir." Nehru'nun vurguladığı bu tarihi kısa geçmişin bir bölümünü de Babürlüler oluşturmaktadır. Bkz. Enver Konukçu, "Hindistan'daki Kalaçların Başkentleri", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri (25-28 Haziran 2007)*, TTK Yayınları, Ankara 2008, s. 150.

diğini söylemek mümkündür.² Bir yıl sonra Vayhind³ (Ohind) üzerinden Sind'i geçip Kuzey Pencab'ın merkezi konumunda olan Taxila (Takshasila) önlerine gelen İskender'e, hükümdar Ambhi herhangi bir direnişte bulunmadan şehri teslim etmiştir. Porus'un azmine hayran kalan İskender, bölgenin idaresini tekrar O'na bıraktığı gibi ele geçirdiği bazı toprakların idaresiyle de görevlendirmiştir. Bu Raca İskender'in ölümüne kadar ona bağlı bir hükümdar olarak bölgedeki varlığını sürdürmüştür.⁴ İskender, daha sonra gelişen bazı olumsuz olaylar neticesinde Hindistan'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak daha sonraki dönemlerde Hindistan ve Türkistan arasında "Unutulmuş İmparatorluk" da denilen Baktrian Helenleri (Greko Baktria) Devleti kurulmuştur.⁵ Bunlar, siyasi açıdan bölgede fazla bir etkinlik gösteremediğinden çok geçmeden Saka ve Yüeciler tarafından mağlup edilmişlerdir. Böylece İskender'in Orta Asya ve Hindistan'a bırakmış olduğu son izler de silinmiştir.⁶ Kaynaklarda, İskender'in Hindistan seferinin daha sonra birçok Batılı yöneticiye ilham kaynağı olduğuna yer verilmiştir. Hikmet Bayur da İskender'in Hindistan seferinin, Hindistan ile Batı arasındaki ilk bağları kurmuş olduğuna işaret etmiştir.⁷ Yüecilerin Greko-Baktrianlıları ortadan kaldırmasıyla birlikte Kuşan Devleti'nin temelleri atılmıştır.⁸

Hindistan'da Kuşan Dönemi

Sakaların ardından yurtlarına yerleşen Yüeciler muhtemelen M.Ö. 133-129 yılları arasında Hunların vassalı olan Vusunların taarruzuna uğramışlardır. Beş ayrı Yabgu'nun hâkimiyeti altında yaşayan Yüeciler, takriben M.S. 10 yılı civarında Kuşan boyunun yabgusu I. Kujulakadphises (Ch'ü-chiu-ch'i) tarafından birleştirilmiştir. Baktria Helenleri Devleti'ni ortadan kaldıran Kuşanlar, üçüncü hükümdarları Vima Kadphises (Yen-kuo-ch'en) zamanında (öl. 78?) Hindistan'a yönelmişlerdir. Nitekim bu hükümdar döneminde devletin sınırları doğuda Varanasi (Banares), batıda Parthia hudutları, kuzeyde de Buhara'ya kadar uzanmıştır. Kanişka Devri (78-101 veya 120-144) ise Kuşanların en parlak tarihlerinin de en iyi bilinen dönemini teşkil eder. Yaklaşık yirmi üç yıl saltanat süren Kanişka, Partları mağlup ederek ezmiş, bütün Ganj Nehri boyu ile Dekken'e kadar uzanan bölgeyi, yani Malva ile Guccerat da dâhil olmak üzere Kuzey Hindistan'ı tümüyle hâkimiyeti altına almıştır. Onun için başşehir Baktria'nın merkezi Belh'den Gandhara'da Puruşapura (Peşaver)'ya taşınmıştır. Bu muazzam yayılışın Türkistan'da ulaştığı sınırları tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Yalnız, hem II. Kadphises, hem de Kanişka'nın

² Neslihan Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, ASAM Yayınları, Ankara 2000, s. 3.

³ Vayhind: Attock'tan 19 km. kadar daha doğuda önemli bir geçiş noktasındadır. Bkz. R.K. Moorjeri, *The Gupta Empire*, Bombay 1952, s. 2.

⁴ Aziz Ahmed, *Siyasi Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk İmparatorluğu*, İstanbul 1949, s. 41.

⁵ Bu devleti meydana getiren halk, İskender'in büyük ölçüde Kıbrıs ve Mısır'dan getirip Pencab ile Hayber Geçitlerinden Ceyhun'a kadar uzanan sahada yerleştirdiği gruplardan oluşmaktaydı.

⁶ Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Cilt: I, TTK Bas., Ankara 1987, s. 65.

⁷ Bayur, *a.g.e.*, s. 56.

⁸ Dursun Ali Akbulut, "İlkçağda Soğdia ve Baktria İle Hindistan İlişkileri", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu, Bildiriler*, Ankara 2006, s. 5; Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981, s. 45.

Hindistan ile Roma arasındaki ticarete İran'ı devre dışı bırakan kara ve deniz güzergâhını kontrol altında tutmaya özel bir önem verdiği düşünülürse bu sınırların Doğu Türkistan'dan Hazar kıyılarına kadar uzanan sahayı içerisine aldığına hükmedilebilir. Bir başka deyişle, Çiçi Kağandan (öl. M.Ö. 36) itibaren pek çok Türk hükümdarının yapmak isteyip de, bir türlü gerçekleştiremediği Hindistan ile Türkistan'a aynı anda hâkim olma düşüncesini Kanişka gerçekleştirmiş olmalıdır. Ayrıca bu dönemde, Güney Hindistan ile Batı ve Güneydoğu Asya arasındaki münasebetlerin geliştirilmesi de, bilhassa Güneydoğu Asya tarihinin geleceğinde etkili olacak ve önemli sonuçlar doğuracaktır. Bütün bunlar, Kuşanların Kanişka Dönemi'nde sadece Hindistan işleriyle değil, bölgenin bütün meseleleriyle ilgilenen gerçek bir imparatorluk haline gelmiş olduğunu göstermektedir. O yüzden sonraki dört yüzyıllık hâkimiyet dönemleri Hindistan kadar Batı Türkistan için de altın bir çağ olmuştur.

Kanişka'dan sonra yerine oğlu Vanişka (102-106), sonra da Huvişka (111-138) ve Vasudeva (145-176) geçmiştir. Bunların döneminde önemli bir olay bulunmamaktadır. Ama daha sonraki Kuşan hükümdarları ülkeyi karışıklığa sürükleyerek sınırların Pencap yöresine kadar çekilmesine sebep olmuşlardır. Bundan istifade eden Sasanî Hükümdarı I. Şapur (241-272) Kuşanlara karşı büyük bir galibiyet kazanarak Pencap'ın kuzeyindeki toprakları ilhak etmiştir. Fakat esas tehlike Maveraünnehr'de (Maveraünnehir) gittikçe güçlenen Hun boylar birliğine dâhil Chionitalerden gelmiştir. Bunların içerisinde Akhunlar/Eftalitler en tehlikeli olanlarıydı. Bazen Sasanîleri, bazen de Kuşanları hırpalayan bu grup, 385-420 yılları arasında Ceyhun'u geçerek Kuşan hükümdarı Kitolo'yu Peşaver taraflarına çekilmeye mecbur etmiştir. Bu arada Behram Gür (420-438) Akhunlara şiddetli bir darbe vurduysa da, sonuç değişmemiştir. Nitekim bir müddet sonra Belh'e hâkim olan Akhunlar, "tigin" adını verdikleri kumandanlar vasıtasıyla Afganistan ve Kuzey Hindistan'daki Kuşan beyliklerini birer birer ortadan kaldırmıştır.

Kuşanlar, dönemin ve Hindistan'ın en büyük imparatorluklarından birisini kurmuştu. Bu sonucun elde edilmesinde etkili olan idarî teşkilatlanma biçimi Sakalar ile başlamış, Kuşanlardan sonra da Hindistan'ın gelecekteki siyasî hayatında bir model olarak öne çıkmıştır. Hindistan'da hâlihazırda da uygulanmakta olan bu sistem, devlet hayatında katı bir merkezîyetçiliğin yerine, çeşitli bölgelerde gelişen siyasî teşekküller arasında büyük ölçekli, anonim bir ortaklığı esas alan gevşek bir federatif yapıyı öngörmekteydi. Aslında Kuşanlar Dönemi'nde, Kuzey Hindistan'da daha önce ortaya çıkan Part-Saka kültürü yeni bir terkibe tabii tutularak geliştirilmiş ve Ganj havzası da dâhil ülkenin tamamına yakın bir kesiminde etkili hale getirilerek dönemin Hint toplum hayatı bir bakıma yeniden düzenlenmiştir.⁹

Kanişka Budizm'i benimsemiş ve bu dini cihanşümul bir hale getirmiş, Budist kültürü Orta Asya ve Çin'de tanınmış ve yayılma imkânı bulmuştur.¹⁰

⁹ Salim Cönce, "Hindistan'da İlk Türk Hâkimiyeti, Kuşanlar ve Akhunlar", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 8, Ankara 2002, s. 817.

¹⁰ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 39; Akbulut, *a.g.e.*, s. 8; Mehmet Tezcan, "Kuşanlar, Akhunlar ve Eftalitler", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu*, TTK Yayınları, Ankara 2006, s. 9.

Hâkim olduğu topraklarda yaşanan kültür ve din çeşitliliğinin hepsine gerekli itibarı göstermiştir. Öyle ki hem Budist Gandhara, hem de Mathura okuluna destek verilmiş ve sonuçta Sarnath okulu ile özgün bir Hind-Kuşan sanatının doğması sağlanmıştır. Yalnız, bu okullarda yapıp da günümüze kadar ulaşan heykelerde Türk süvarilerine ait tipik elbiseler görülmektedir. Paraların üzerinde ise güzel manasına gelen “*kucula*” gibi Türkçe unvanlar yer alır. Bütün bunlar Budizm’i kabul etmiş olmalarına rağmen Kuşanların pek de Hintlileşmediklerini göstermesi bakımından önemlidir. Bu arada tamamen Türkçe olan “*Manas*” isimi de Budha panteonuna, bir ilâh adı olarak herhalde bu devirde girmiş ve yine bu dönemde Brahmaputra nehrinin kollarından birisine ad olarak verilmiştir.

Hindistan’da Akhun Dönemi

Batı kaynaklarında Eftalit,¹¹ Hint kaynaklarında Turuşka olarak anılan Akhunlar, Orta Asya hâkimiyeti Tabgaçların eline geçince güneye inen Hunlardır. Akhunlar, 496-567 yılları arasında Ganj Vadisi, Pencap, Harzem, Horasan, Afganistan, Aşağı Türkistan ve Doğu Türkistan’a hâkim olmuştur.¹²

Kaynaklarda, Akhunların Budist oldukları ve Budizm’in gelişmesine katkı sağladıklarına yer verilmiştir.¹³ Akhunlar, Afganistan’ı Hint kıtasına bağlayan önemli yollar üzerinde bulunan Gazne şehrini kısa sürede önemli bir merkez hâline getirmiş, Pencap bölgesine akınlara başlamışlardır. Bengal Körfezi’nden Sind’e kadar uzanan geniş saha üzerinde hâkim olan Guptalar (320-550) tarafından engellenmişlerdir.¹⁴

Akhunlar, Toraman liderliğinde Hindistan’ı istila etmek istemiş ve bu hükümdarın halefi Mihirakula zamanında (515-550) Gupta Devleti’ni dağıtarak Kuzey Hindistan’ı tamamen ele geçirmiştir. Hint kaynaklarında Akhunlardan ilk olarak Mleççha (Yabancı/Barbar) olarak bahsedilmiş ancak daha sonraki zamanlarda onlara Hun veya Hunalar denmiştir. Çok uzun süre Kuzey Hindistan’ın en kudretli siyasi varlığı halinde mevcudiyetlerini sürdürmüşlerdir. Yine Akhunlar komşu devletlerle kültürel, siyasi ve askerî ilişkiler kurarak Hint halkının hafızasında uzun süre yer etmişlerdir. Hintlilerin ilk defa Kuşanlarda gördükleri at kültürü ile Türk teşkilat yapısı bu dönemde Hindistan’a daha da yerleşmiştir.¹⁵ Neslihan Durak, o dönemlerde büyük bir Türk

¹¹ Eftalitlerin menşesine dair geniş bilgi için bkz. Tezcan, *a.g.e.*, s. 25-26; Dursun Ali Akbulut, “Akhunlar ve Eftalitler”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2006, s. 831’de, Hun topluluğu olan Akhunlara Eftalitlerin son verdiğini, bu sebepler Akhunlara Eftalit denmesinin yanlış olduğunu belirtmiştir. Bu konuda ilim çevrelerinde bazı görüş ayrılıklarının olduğu göze çarpmaktadır. Bir kısım araştırmacı Akhunları Eftalitlerle aynı topluluk kabul ederken diğerleri birbirinden tamamen ayrı halklar olduğuna inanmaktadır.

¹² İbrahim Kafesoğlu’na göre Akhun ve Eftalitler aynıdır ve bir Türk sülalesidir. Bkz. İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, 2. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1983, s. 80-84.

¹³ Hamza Eravşar, *Türk Tarihi -Başlangıcından Osmanlı’ya Kadar-*, Yumak Yayınları, Eğitim ve Kültür Hizmeti: 2, Ankara 2011, s. 59.

¹⁴ I. Prasad, *A Short History of Muslim Rule In India From The Conquest Of Islam To The Death Of Aurangzeb*, Allahabad 1931, s. 77.

¹⁵ Akhunlar da Saka ve Kuşanlarla aynı sonu yaşamıştır. Enver Konukçu, “Hindistan’da Devlet Kurran Altaylı Kabilelerden Hunalar”, *XVI. Milletlerarası Altaistik Kongresi Bildirileri*, Ankara 1979, s. 218.

grubunun, Afganistan'ın dağlık bölgelerine kadar nüfuz ederek ve Gazneli Mahmut'un Hint seferlerinde önemli vazifeler alarak bugünkü Pakistan'ın ortaya çıkmasını sağlamış olduklarına işaret etmiştir.¹⁶

Gaznelilerin bölgeye gelişlerine kadar Akhunlardan geriye kalanlar hayatlarını devam ettirmiştir. Kalaçlar, Akhunların kalıntısı olarak uzun zaman yaşamıştır. Türk kökenli Delhi sultanlıklarının kurulmasında rol oynayanlar arasında Kalaçların da olduğu bilgisine rastlamak mümkündür. Akhunlar, Hunların kolu ve devamı olarak İran, Çin ve Hindistan'da görülmekle birlikte, Sasani-Türk/Göktürk iş birliğiyle 557'de ortadan kaldırmış, Hindistan'da asimile olarak tarih sahnesinden silinmişlerdir.¹⁷

Bu bilgilerden hareketle, Kuşanlar ve Akhunlarla "*Hindistan'da Türk hâkimiyeti*"nin; Akhunlardan sonra Hindistan'a gelen Gazneli Mahmut ile de "*Müslüman Türk hâkimiyeti*"nin başlamış olduğunu söylemek mümkündür.¹⁸

Hindistan'da Arap Dönemi

İslam'ın Hindistan'a girişi hemen hemen İslam'ın Arap Yarımadası'nda yayılmaya başlamasına denk düşmektedir. Tarihçi Elliot ve Dowson'un "*The History Of India As Told By Its Own Historians*" adlı kitaplarında belirtildiği üzere ilk Müslüman Arap tüccarların 612 ya da 629 yıllarında Güney Hindistan'daki Malabar bölgesine geldikleri söylenir.¹⁹

Kuzey Hindistan'daki Türk hâkimiyetine Hindu racaların son vermelerinden hemen sonra Müslüman Araplar, Hindistan'a gelmeye başlamıştır. Muaviye zamanında Sind'e giren Müslüman Araplar, Hindular tarafından kısa sürede geri atılmışlardır. Arapların o dönemlerde Hindistan'a "*akıl ve hikmet ülkesi*" dedikleri karşımıza çıkmaktadır.

Arap toplumu, IX. ve X. yüzyıl başlarında Müslüman tacirlerin bulunduğu Okyanus'tan Hindistan'a varan bir ekonomik yayılmaya başlamıştır.²⁰ Hindistan'ın Basra Körfezi'nden Çin'e uzanan deniz yolunda bulunmasından dolayı Arap gemilerinin düzenli olarak Hint limanlarına uğradıkları görülmektedir. Hindistan'ın Araplar tarafından istilasını Irak Valisi Haccac'ın zamanına rastlamaktadır.²¹ Haccac'ın güneydoğu ülkelerini fethetmek ve o bölgede İslamiyet'in tanıtılmasında görevlendirdiği Muhammed bin Kasım (707-708) Pencap ve Sind'i fethetmiştir.²² İslam'ın Hindistan'a uzandığı en uzak nokta aynı za-

¹⁶ Durak, *a.g.e.*, s. 7.

¹⁷ Bhaskar Chattopadhyay, *The Age of Kushans*, Publisher: Punthi Pustak, Calcutta 1967, s. 57.

¹⁸ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar, İslam Devletleri*, Cilt: I, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Öncü Basımevi, Ankara 2005, s. 291.

¹⁹ H.M. Elliot - J. Dowson, *The History Of India, As Told By Its Own Historians, The Muhammadan Period*, Cilt: III, London 1869, s. 354.

²⁰ Robert Mantran, *İslam'ın Yayılış Tarihi (VII. - XI. Yüzyıllar)*, Çeviren: İsmet Kayaoğlu, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1981, s. 275.

²¹ Nadvi Allama Syed Sulaiman, *The Education of Hindu under Muslim Rule*, Karachi 1963, s. 4'te "*Hinduların, komşu ülkelerden Müslüman kadınları esir alıp köle olarak kullanmaya başladığı, bu durumu haber alan devrin Irak Valisi Haccâc b. Yusuf es-Sakaft'nin (661-714), 18 yaşındaki yeğeni Muhammed b. Kâsım komutasındaki bir orduyu Hindistan'a sevk ettiği*" bilgisine yer verilmiştir.

²² Galip, *a.g.e.*, s. 4.

manda Budizm'in en büyük merkezi olan Multan alınmıştır. Kaynaklarda, İslam akınlarının bu bölgede bir süre durduğuna ancak birkaç yıl sonra tekrar başladığına değinilmiştir.²³

İslamiyet'e ilk önce açılan Cemne ve Ganj nehirlerinin bulunduğu topraklara Araplar "*Hindistan*" ismini vermiştir. Hindistan ve Arap ülkeleri arasında ırk ve dil farkı olmasına rağmen ticari alandaki ilişkileri de çok eskilere dayanmaktadır. Bir bölgede ticaret yapmak, beraberinde ihtiyaçlar doğrultusunda yerli dilleri öğrenmeyi, bu bölgeye yerleşmeyi gerekli kılmıştır. Bundan dolayı bazı tüccarlar evlenerek bu bölgeye yerleşmişlerdir. Konkan, Malabar ve Gucerat şehirlerinde eski Arap köylerinin bulunmuş olması bunun ispatıdır. Böylece Hindistan'da Müslüman nüfus giderek çoğalmıştır.²⁴ Bu nüfusun bir kısmını da Arap aileleri oluşturmaktadır.²⁵

Hikmet Bayur, Arapların ele geçirdikleri yerlerdeki halkı genel olarak Müslüman olmaya çağırdığı, Hristiyan ve Yahudileri cizyeye bağladığı, bunların dışındakileri²⁶ de öldürdüğüne yer vermektedir. Gazneli Mahmut gelinceye kadar Sind bölgesi, İsmaili Tarikatı'nın bir kolu olan Karmatiler tarafından yönetilmiş ve genellikle de Mısır Fatimileri'nin propagandaları neticesinde dinî-politik çalkantılar içerisinde yüzmüştür.

Arapların Hindistan'a girişleri İslam'ın yayılması açısından pek kayda değer etki bırakmamıştır.²⁷ Bundan dolayı bazı Hindistan tarihçilerinin Hindistan'a İslam'ı asıl olarak getirenlerin Türkler olduğuna işaret ettikleri ve "*Arapların Sind'e askerlerini Malabar'a da tüccarlarını göndermekten öte bir şey yapmadıklarını*" kaydettikleri görülmektedir.²⁸

Diğer yandan Ömer'in valiliği zamanında Hindistan'a birçok Türk kabileleri gelerek buralara yerleşmiştir. Mübarek Galip, Gazneli Mahmut'un Hindistan seferlerine kadar bu Türk kabilelerinin kurdukları küçük hükümetlerden bazılarının Hindular tarafından ele geçirilmekle beraber diğerlerinin milli Hint hükümetlerine karşı devamlı kendilerini müdafaa hareketlerinde kaldıklarına işaret etmiştir.²⁹

Hindistan'a ilk gelen Müslümanlar, coğrafya, din, dil, ırk, renk, kültür ve medeniyet açısından tamamen değişik bir dünya ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu dönem Hindistan'ı hakkındaki en ayrıntılı bilgiyi *Kitabu't-Tahkik Mâ li'l-Hind* adlı eseriyle Birüni (973-1061) vermiştir.³⁰

İslam'ın gerçek etkinliğini 12. yüzyılda kazanmış olduğunu ve Hindistan'ın İslamlaşmasının büyük çoğunlukla Türklerle sağlanmış olduğunu söylemek

²³ K.A. Nizami, "Hindistan", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 18, İstanbul 1998, s. 85-86.

²⁴ Daha sonraki zamanlarda Müslüman Arapların Hindistan'a yönelik faaliyetleri büyük ölçüde durmuştur.

²⁵ W. Haig, *The Arab Conquest of Sind*, The Cambridge History of India, Cilt: III, Delhi 1958, s. 3.

²⁶ Dışındakiler diye tabir edilenler "*Ehli Kitaptan*" olmayanlar olarak tanımlanıyor. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bayur, *a.g.e.*, s. 94.

²⁷ Prasad, *a.g.e.*, s. 38.

²⁸ Durak, *a.g.e.*, s. 9.

²⁹ Mübarek Galip, *a.g.e.*, s. 4.

³⁰ Ebu Reyhan El Biruni, *Kitabu't-Tahkik Mâ li'l-Hind*, Trc.: Kivameddin Burslan, TTK, Ankara 2015.

mümkündür. Yılmaz Öztuna konuyla bağlantılı olarak şu ifadeleri kullanıyor: “...Araplar İslam dinini ancak Sint (İndus) Nehri’ne kadar getirebilmişler, daha ileriye geçememişlerdir. Hindistan’ın dini Brahman (Hindu) dinidir. Müslüman Türkler fethi başladığında Buda dini hemen hemen çekilmiş durumdadır.”³¹

Bu bilgilerden hareketle sonuç olarak İslamiyet’in Hindistan’a 710-711 yıllarında Araplar tarafından Sind’in fethiyle girdiği ve İndus vadisindeki Multan’a kadar ulaştığını söylemek mümkündür. Bu bakımdan X. yüzyılın sonlarına doğru başlayan Gazneli akınları Hindistan’daki İslam fetihleri açısından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.³² Gaznelilerin Kuzey Hindistan’a yerleşmesiyle “ilk İslam devleti” kurulmuştur. İslam gerçek etkinliğini 12. yüzyılda kazanmıştır. Hindistan’ın Müslümanlaşması büyük çoğunlukla Türklerle olmuştur. Gaznelilerle başlayan Türk-İslam Devletleri zinciri Tuğluklular, Lodiler, Delhi Türk Sultanlığı ve son olarak Babür İmparatorluğu’yla 1858 senesinde sona ermiştir. İngilizlerin Babür Devleti’ni ortadan kaldırmasıyla Hindistan’daki 9 asırlık Türk-İslam hükümdarlığı da sona ermiştir.

Hindistan’da Gazneliler Dönemi

Yeminiler ve Sevükteginiler olarak da bilinen Gazneliler, Afganistan’ın Gazne şehrinde Türk komutanlarından Alptegin³³ tarafından kurulan Müslüman bir Türk devletidir.³⁴ Gazneliler, Hindistan’a uzun süre hâkim olan İslami Türk hâkimiyetinin temelini atmışlardır. 961-1187 yılları arasında Maverâünnehir, Hindistan’ın kuzeyi ve Horasan’da hüküm sürmüşlerdir. Tuharistan ve Gur bölgelerini hâkimiyetine alan Gazneliler özellikle, Hindistan’a karşı hem fetih yapmak, hem de İslam dinini yaymak amacıyla yaptıkları seferleriyle tanınmıştır. Hikmet Bayur, Müslüman Türklerin Hindistan’a, Gaznelilerin güneye doğru büyümesiyle girmiş olduklarına işaret etmiştir.³⁵

Bazı eserlerde Gazneliler zamanında Hindularla çatışmaların yaşandığı Hindulara karşı başarı elde eden Sevüktegin’in emir seçildiği yazmaktadır. Sevüktegin’den sonra yerine geçen oğlu Sultan Mahmut (997-1030), bir yandan Maverâünnehir ve Horasan’ın en güçlü hâkimi haline gelmeye çalışırken diğer taraftan da babası Sevüktegin’in başlattığı Hindistan’a yönelik akınlara büyük önem vermiştir.

İslam tarihinde oldukça önemli bir yere sahip olan Gazneli Mahmut, hükümdarlığı döneminde Kuzey Hindistan’ı ele geçirmiş, böylece Hindistan’da İslamiyet’in kalıcı olmasını sağlamıştır. Gaznelilerin yükselişi Hindistan’da

³¹ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar, İslam Devletleri*, Cilt: I, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Öncü Basımevi, Ankara 2005, s. 824.

³² Erinc, *a.g.e.*, s. 78.

³³ İbrahim Kafesoğlu, “Gazneli Devleti (969/1187)”, *Türk Dünyası El Kitabı*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1976, s. 264’te Gazne Devleti’ni kuranın Sevüktegin olduğu yazmakla birlikte Alptegin’den hiç bahsetmez. Bunun yanı sıra bunu destekler nitelikte Erdoğan Merçil, Gazne Devleti’nin temelini kuvvetli bir şekilde Sevüktegin tarafından atıldığı yazmaktadır. Erdoğan Merçil, “Gazneliler”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 13, 1991, s. 480-484.

³⁴ Ebu’l Fazl Allami, *The Akbarnama*, Çeviren: Henry Beveridge, Asiatic Society of Bengal, Bengal, 1897, s. 57.

³⁵ Bayur, *a.g.e.*, s. 127.

İslâm kültürünün gelişmesinde yeni bir dönem başlatmıştır. Sultan Mahmut birçok yerde cami yaptırmış ve İslamiyet'e girenlere dini öğretmek için hocalar göndermiştir. Pencap'taki Müslüman hâkimiyeti, bölgenin çok geçmeden İslam-Fars ve Türk kültürü ile barışmasını sağlamıştır. Gazneli Mahmut'un zamanında Hindistan'ı sınıflara bölen bir devlet anlayışı varken merkezi idare ancak Mahmut'tan sonra kurulmuştur.

Sultan Mahmut, 32 yıllık saltanatı sırasında ömrünün 26 yılını Hindistan'a büyük seferler yaparak geçirmiş birisi olarak tanınmaktadır. Sultan Mahmut, İslamiyet'in yayılmasına zemin hazırlamış ve bölgede asırlarca sürecek Türk hâkimiyetinin temellerini atmıştır. Sultan Mahmut, tebaasındaki Hindulara karşı iyi davranmış ve ordusuna aldığı çok sayıdaki Hindu askerinin inançlarına karışmamıştır. O, bir yandan İslamiyet'i Hindistan'a yayarken diğer yandan da bu ülkenin demografik yapısını yeniden şekillenmesini sağlamaya çalışmış ve Türk kültürünü Hinduizm karşısında üstün kılmıştır. Gazneli Mahmut zamanında İslam'ın, Bengal hariç olmak üzere tüm Hindistan'da, en yüksek noktaya ulaştığını da söylemek mümkündür.³⁶

Bazı eserlerde Hindistan Türk Devleti'nin başlangıcı olarak 28.11.1001 gününün kabul edilebileceği bilgisi yer almaktadır.³⁷

Gazneli Mahmut'un Hindistan'a yaptığı seferler, Ortaçağ İslam devletlerinin ve bunu örnek alan Müslüman Türk devletlerinin geleneğidir. Lahor dışında fethedilen bölgelerde kalıcı bir yerleşim düşünülmemiş, bununla beraber İslamiyet'in yayılması için zemin hazırlanmıştır. Bu dönemlerde Lahor'a Orta Asya ve İran'dan çok sayıda ilim adamı ve mutasavvıf gelmiştir. Gazneliler, Pencap'ta İslam dinine güçlü bir dayanak noktası sağlamış ve böylece daha sonraki fetihleri kolaylaştırmışlardır. İslam'ın Hindistan'ın başka bölgelerine yayılması XII. yüzyılın ikinci yarısında Gurluların Gazne'ye hâkim olmalarından sonra başlamıştır. Gazneliler, özellikle Sultan Mahmut, Hindistan'a yaptıkları bu seferlerle tanınmıştır. Bu seferler, bir yandan İslamiyet'in bölgeye yerleşmesini sağlarken, diğer yandan da Türklere yeni yurtlar açılmasına olanak getirmiştir. Gaznelileri örnek alarak faaliyetlerini Hindistan'da sürdüren diğer Türk devletlerinde Gaznelilerin yürüttüğü askeri, siyasi, dini ve kültürel faaliyetlerin sonuçlarını görmek mümkündür.

Sultan Mesut döneminde (1030-1041) Gaznelilerin, Hindistan politikasında bir sessizlik göze çarpmaktadır. Selçuklular, Gaznelileri Hindistan dışında tamamen ortadan kaldırmıştır. Gazneliler, 1001'de Afganistan melikliğinden Hindistan İmparatorluğu'na yükselmiş, 1187'de son bulmuştur.

Gaznelilerden Timuroğullarına kadar geçen Hindistan'daki Türk hâkimiyeti 353 yıl sürmüştür.³⁸

³⁶ Durak, *a.g.e.*, s. 159.

³⁷ Gazneli Sultan Mahmut'un, Pencab hükümdarı Brahman Ceypal'i (Caypal) meydan muharebesinde yenip esir aldığı tarihte Sultan Mahmut, "Gazi" unvanını almıştır. Bu, Gazneli Mahmut'un 2. Hindistan Seferi'dir. Gaznelilerin imparatorluk döneminin başlangıcıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztuna, *a.g.e.*, s. 824.

³⁸ Eravşar, *a.g.e.*, s. 60.

Hindistan'da Gurlular Dönemi

XII. yüzyılın sonlarına doğru Gaznelilerin yerini alan Gurlular (1187-1206) pek çok açıdan onların mirasçısı olmuştur. Başlangıçta Sultan Mu'izzeddin Muhammed Guri'nin komutasındaki Memluk Türklerinden oluşan Gurlu kuvvetleri, o sırada feodal devletçiklere sahip race ve maharacalar tarafından yönetilen Hindistan'da 1192'de önemli bir dönüm noktası olan Tarain Zafe-ri'ni kazanmışlardır. Gazne'nin Mu'izz eddin Muhammed tarafından kuşatılmasıyla Gazne Devleti tamamen sona ermiştir (1187).³⁹

Gurlular adına hareket eden Türk kumandanlar, İndus ile Ganj gibi iki büyük nehir boyunca ilerleyerek Kuzey Hindistan'ın bazı şehir ve kasabalarını da hâkimiyetleri altına almıştır.

Gurlulardan sonra Hindistan'da, Delhi'yi merkez edinerek hüküm sürmüş olan ve Delhi Sultanları olarak bilinen, Muizziler, Halâciler (Kalaçlar) Tuğluklular, Seyyidler ve Lodiler hüküm sürmüştür. Bu hanedanlıklar Müslüman nüfuzunun Hindistan'da pekişmesinde önemli rol oynamıştır.⁴⁰

Hindistan'da Delhi Türk Sultanlığı Dönemi

Delhi Sultanlığı (1206-1451) Türkler tarafından kurulan ve gerek İslam dininin gerekse Türk İslam kültür medeniyetinin Hindistan'da yayılmasında önemli derecede rol oynayarak Hindistan'a damgasını vuran bir devlettir. Delhi Sultanlığı, Asya kıtasında baş gösteren Moğol istilasıyla aynı döneme denk düşmektedir.⁴¹ Bu istilalar sonucu İran ve Irak gibi ülkelerden kaçan ve Hindistan'a sığınan bilgin ve din adamları vasıtasıyla Delhi Sultanlığı dönemi her açıdan en parlak dönemini yaşamıştır. Bu olaylar Hindistan tarihini sosyal, ekonomik, siyasi açıdan etkilemiş, ülkedeki pek çok mahalli devletçik ortadan kaldırılarak merkezî idare geleneği geliştirilmiş, mimari gelişmiş, ilim ve kültür alanında önemli gelişmeler kaydedilmiş, ticaret hayatı canlanmış ve özellikle Delhi her açıdan zamanın en büyük merkezlerinden biri haline gelip milletlerarası bir kimlik kazanmıştır. Yine bu dönemlerde Hindular da İslamiyet'le tanışmaya başlamıştır.

a. Memluk Sultanlığı

Memluk Sultanlığı,⁴² 1206 yılında Muizzeddin'in ölümünden sonra Kuzey Hindistan'da kurulmuştur. Delhi'de ilk Türk Sultanlığı Kutbeddin Aybeg tarafından kurulmuş ve bu dönemde Hindistan'da Türk-İslam kültürünün ve mirasının temelleri atılmıştır.

Kutbeddin Aybeg'in temellerini attığı Delhi Türk Sultanlığı, kuzeyden özellikle Moğollara⁴³ karşı Hindistan topraklarını savunmuştur. Delhi Türk Sul-

³⁹ Kafesoğlu, *a.g.e.*, s. 800; Galip, *a.g.e.*, s. 42; Öztuna, *a.g.e.*, s. 828-829.

⁴⁰ C.E. Bosworth, *İslam Devletleri Tarihi*, Trc: Erdoğan Merçil - M. İpşirli, Oğuz Yayınları, İstanbul 1980, s. 226-33.

⁴¹ S. Haluk Kortel, *Delhi Sultanlığında Teşkilat (1206-1414)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2006, s. I.

⁴² Mısır Memlükleri ile karıştırılmaması için bunlara Hindistan Memlükleri denir. Önde gelen isimleri Aybeg, İltutmuş ve Balabfan'dır. Bkz. Eravşar, *a.g.e.*, s. 60.

⁴³ Hindistan'a ilk defa Moğol tehlikesi, Cemaleddin Harezşah zamanında girmiştir. Delhi Türk Sultanlığı'nın Kalaç ve Tuğluklular döneminde Moğol akınları Hindistan'da büyük sıkıntılarını yaşanmasına neden olmuştur.

tanlığı, Türklük ve İslamiyet açısından kalıcı faaliyetler gerçekleştirmiştir.⁴⁴ 1451 yılında saltanat Afganlaşmış bir Kalaç⁴⁵ hanedanı olan Ludilere (yani Afganlara) geçmiştir.⁴⁶

Bu dönemde Hindistan'daki Müslüman hâkimiyeti birbirine rakip hükümdarlar arasında dağılmış durumdadır.⁴⁷ İltutmuş, Türk-İslam hâkimiyetini yeniden sağlamıştır. İltutmuş, Delhi Sultanlarının en büyüklerinden biridir. Kaynaklarda, İltutmuş'un dönemin Abbasi halifesi tarafından tanınan Hindistan'ın ilk Müslüman-Türk Sultanı olduğuna işaret edilmektedir.⁴⁸

b. Kalaçlar

1290-1321 yılları arasında kurulan Kalaçların, en önemli ismi, Alâeddin Muhammed Şah'dır. Kalaçlar döneminde Keşmir dışında, Hindistan'ın tamamı alınmıştır.⁴⁹

Kalaç hükümdarı Celâleddin Firuzşah döneminden (1290-1296) itibaren kuzeyden gelişen Moğol akınlarının birkaçı İlhanlı olmak üzere çoğunluğu Çağataylılar tarafından gerçekleştirmiştir. İlhanlı veya Çağataylı akınlarına katılanlardan bir kısmının Hindistan'a yerleşmesi, bu akınların en önemli özelliklerinden biri olarak gösterilmektedir. Bu dönemde Delhi merkez konumundadır. Delhi Sultanlığı'nın idari teşkilatı genelde Türk-İslam devletleri teşkilatını temel almıştır. Delhi sultanları zamanında çok sayıda mimari eserler yaptırılmıştır.⁵⁰

Delhi Türk Sultanı Alaeddin Muhammed'in ölümü üzerine Mübarek Han "Kutbeddin" lakabıyla tahta çıkmıştır. Mübarek Han, Hüsrev Han adında bir Hindu tarafından öldürülmüştür (1320). Hüsrev Han, Hinduizmin tekrar üstünlük sağlaması için girişimlerde bulunmuştur. Sarayda birçok Hindu ayinleri düzenlenmiş ve Hindularca kutsal sayılan sığırın kesilmesi de yasaklanmıştır.

c. Tuğluklular

1320-1414 tarihleri arasında kurulan Tuğluklular, Hindistan'a göç eden diğer Türk boylarındandır. Tuğluklular, Delhi Sultanlarının 3. tabakasıdır. Dokuz padişah ile temsil edilen bu imparatorluk, Türk ve Sünni-Hanefidir. Resmî dilleri Farsça'dır. Hüsrev Han'ın idam edilmesiyle İslam dininin üstünlüğünü yeniden sağlamak amacıyla harekete geçen Gazi Melik'in, Delhi Sultanlığı tahtına geçmesiyle Tuğluklar devri başlamıştır. Tuğlukluların en önemli hükümdarı Firuz Şah Tuğluk'tur. Firuz Şah Tuğluk zamanında eko-

⁴⁴ Durak, *a.g.e.*, s. 160.

⁴⁵ Bazı kaynaklarda Halaçlar ve Halaciler diye de geçmektedir. Bkz. Merçil, *a.g.e.*, s. 326.

⁴⁶ Bayur, *a.g.e.*, s. 269.

⁴⁷ Delhi'de İltutmuş, Multan'da Nasreddin Kabaca, Lahnavâti'de Halac emirleri hâkimdir. Taceddin Yıdız da Gurlular'ın Hindistan'daki mirasına sahip olmak istemiştir.

⁴⁸ Merçil, *a.g.e.*, s. 323.

⁴⁹ Salim Cönce, "Kalaç Sultanlığı", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri (25-28 Haziran 2007)*, TTK Yayınları, Ankara 2008, s. 79.

⁵⁰ Kutup Minar, Kuvvet-ül İslam Camisi, Hindistan'ın en büyük camilerinden biri olan Camii Mes-cid bunlara örnek olarak verilebilir. Merçil, *a.g.e.*, s. 337-338; T.W. Haig, *The Cambridge History of India III, Turks and Afgans*, 1928.

nomik açıdan büyük gelişmeler sağlanmıştır. Ancak bu dönemde Sünniler ve Şiiler arasında mezhep çatışması görülmüştür. Bunun Hint Müslümanlarının çoğunun Şii mezhebinden ve Sünnilerin ise azınlıkta olmasından kaynaklandığı iddia edilmiştir. Mübarek Galip, Hinduların sayıları karşısında Müslüman hükümdarların ordularını daima daha güçlü tutmaya çalışmış olduklarına işaret etmiştir.⁵¹

Eraşar, Tuğluklular'ın, Kalaçlardan devraldıkları toprakların tamamını koruyamamış olsalar da, bir asra yakın Hindistan'ı idare ettiklerine değinmiştir.⁵²

d. Seyyidiler

Seyyidiler⁵³ (1414-1451) Tuğlukların Güney Pencap Valisi olan Hızır Şah tarafından kurulmuştur.⁵⁴ Mübarek Galip, Seyyidiler'in Peygamber soyu ile ilgisinin olmadığına, sadece atalarından biri Seyyid lakabını taşıdığından bu unvanla anılmış olduklarına işaret etmiştir.⁵⁵ Şii olan Hızır Han ve çocukları Sünnilere zorbalık gösterirken, Mecusilerle Hindulara daha çok yakın davrandıkları ve bu durumun Müslüman tebaanın şiddetli eleştirisine neden olduğu belirtilmiştir.

e. Lodiler

Kaynaklarda, Lodilerin⁵⁶ (1451-1526) yılları arasında hüküm sürdükleri aslen Türk olmalarına rağmen sonradan Afganlaştıkları bilgisine rastlamaktayız.⁵⁷ Resmî dilleri Farsça, ordu ve saray dilleri Türkçe ve Afgancadır. Lodilerle beraber Hindistan Türk İmparatorluğu'nda Afgan tesiri başlamıştır.

Behlul Lodi'nin tahta çıkmasıyla Delhi Sultanlığı tekrar Afganlara geçmiştir. Afganların başa geçmesiyle devlet yeniden güç kazanmıştır. Türkler, Delhi Sultanlığı'nı idare eden kuvvet ve kudretten mahrum durumdayken, Afganlar savaşçı kabilelerle Türklere oranla daha güçlü durumdadır.

Tuğlukların ardından Seyyidiler, Lodiler zamanında uygulanan politikalar sonucunda Delhi Sultanlığı eski gücüne tekrar kavuşmuştur. Özellikle İskender Lodi zamanında yeni fetihler gerçekleştirilmiş, İbrahim Lodi dönemi (1517-1526) genellikle iç kargaşalara sahne olmuştur. Ancak Babür'ün İbrahim Lodi'yi mağlup etmesiyle Delhi Sultanlığı sona ermiş ve Babürlü İmparatorluğu'nun temelleri atılmıştır.⁵⁸

Babürlüler Devleti'nin kuruluşuna geçmeden önce Timurlular dönemine göz atmak gerektiği kanısındayız. Burada bilmemiz gereken önemli bir konu

⁵¹ Mübarek Galip, *a.g.e.*, s. 25-27.

⁵² Eraşar, *a.g.e.*, s. 61.

⁵³ Daha çok din adamlarına dayanan Seyyidiler, Türk ve Sünni-Hanefidir. Dört padişah devri yaşamıştır. Öztuna, *a.g.e.*, s. 841; Galip, *a.g.e.*, 1990, s. 30.

⁵⁴ T.W. Haig, "Hızır Han", *İslam Ansiklopedisi*, 5/1, 5. Baskı, İstanbul 1988, s. 472.

⁵⁵ Galip, *a.g.e.*, s. 95.

⁵⁶ Lodiler, bazı kaynaklarda Ludiler olarak da geçmekle birlikte Afganlaşmış Türklerdir. Sünni-Hanefi mezhebindendirler. Üç padişah dönemi geçirmiştir.

⁵⁷ Bazı kaynaklarda Lodilerin kuruluş tarihi 1489 olarak geçmektedir. Öztuna, *a.g.e.*, s. 844.

⁵⁸ Erinç, *a.g.e.*, s. 74; Eraşar, *a.g.e.*, s. 60.

var: Timur'un Hindistan'da söz sahibi olması, Timur'un -beşinci kuşaktan-torunu olan Babür Şah'ın Hindistan'ın fethinin hareket noktası olmuştur. İşte bu yüzden Timur dönemini bilmek Babür Şah'ın Hindistan fethini anlamak açısından önemlidir.

Hindistan'da Timurlular Dönemi

XIV. yüzyılın doğru Hindistan'a kuzeyden gelen büyük bir akına değinmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Semerkant merkez olmak üzere kısa sürede Çağataylı topraklarında hâkimiyet kuran Emir Timur Küregen, Tuğluklar zamanında (1398-99) Hindistan'a seferler düzenlemiş, 1398'de Delhi'ye girmiştir. Timur, 1399'daki Hindistan seferinin ardından Timuroğulları adına Kuzey Hindistan'ı hâkimiyeti altına almıştır. Kaynaklarda, Timur'un Hindistan'da çok büyük tahribatlar yaptığı karşımıza çıkmaktadır.

Tuğluklu hâkimiyetinin zayıflaması ve Timur döneminin ardından Hindu-ların egemenliğinde olan yönetimlerin yanı sıra bazı küçük devletçikler kurulmuştur. Timur'un Hindistan'a yaptığı seferlerin, İslamiyet'in lehine olmadığı iddia edilmiştir. Bunun yanı sıra bölgedeki pek çok Türk hâkimiyeti de büyük bir darbe almış ve Delhi yönetimi el değiştirmiştir. Delhi Sultanlığı, Türklerden Afganlılara geçmiş fakat bu kısa sürmüştür.

Timur'dan yaklaşık 125 yıl sonra Hindistan'a yönelen Babür, dedesinin sebep olduğu bütün olumsuzlukları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Gerek Babür gerekse ondan sonra gelen yöneticiler zamanında Hindistan'da başlatılan imar faaliyetleri Türk-Hint mimarisinin en güzel örneklerini vermiştir. Timur devrinden bu yana birçok isyana sahne olan ülke imar edilmiş, halkı refah ve saadete kavuşturulmuştur. Ancak İskender Şah'ın vefatından sonra devlet işleri ehliyesiz ellere düşerek ülke hızlı adımlarla çöküşe doğru sürüklenmiştir. İskender gibi büyük bir hükümdarın vefatıyla Delhi için başlayan matem yılları Babür'ün Hindistan'a gelişine kadar devam etmiştir.⁵⁹

Sonuç ve Öneriler

Türk tarihi tüm zamanlarda en çok merak edilen ve incelenen konulardan biri olmuştur. Özellikle dünya milletlerinin çok önemli bölümleri kendi tarihlerini aydınlatılabilmek için ister istemez Türk tarihine bakmak ve geçmişlerini onunla ilişkilendirmek durumunda kalmışlardır. Bu bağlamda Türkler tarihin kadim dönemlerinden beri büyük devletler kurmuş köklü milletlerden biridir. Türkistan'ın en muhkem mevkilerinde tüm zamanların en köklü halkı olarak yaşamış olan Türkler yine İslam dinini kabul edinceye değin birçok devletler kurmuş ve zamanlarına da hükmetmişlerdir. Ana yurttan oluşturdukları boz-kır kültürü ile kendilerine münhasır bir milli kültür vücuda getiren bu köklü millet zaman zaman bölgelerinden türlü yönlere doğru göç etmek durumunda

⁵⁹ Berâr'da İmâdsâhiler. Bider'de Beridsâhiler, Bicâpür'da Âdilşâhiler, önce Kuzey ve Batı Maharaştra'da, daha sonra Ahmednagar'da Nizamsâhiler Golkonda'da Kutubşâhiler hânedanları kuruldu. Bengal'de Bengal Sultanlığı, Keşmir'de Keşmir Sultanlığı, Gucerâta Gucerât Sultanlığı, Cavnepür'da Şarkî Sultanlığı, Mâlvâ'da Mâlvâ Sultanlığı ve Kandedş'te Fârûkiler; Babürülüler öncesi Hindistan'da hüküm süren önemli devletler arasında yer alır. Galip, *a.g.e.*, s. 35.

da kalmışlar ve gittikleri yerlerde ana yurtlarındaki teşkilatlarını kullanarak yine çok güçlü siyasi örgütlenmeler vücuda getirmişlerdir.

Türklerin çeşitli faktörlerin tesiriyle zaman zaman ana yurtlarından ayrılarak gittikleri yerlerden biri de Hindistan sahasıdır. Esasen Türkler bu saha ile M.Ö. dönemlerden beri ilgilenmekte olup, zaman zaman buraya gelme teşebbüsünde de bulunmuşlardır. Fakat Hindistan sahasının temel dinamikleri olan iklim, etnik yapı, dinsel motifler ve kültürel farklılık gibi unsurlar onların alt kıtada kadim dönemlerden beri tutunmalarının önündeki en büyük engelleri oluşturmaktaydı. Buna karşın sonraki devirlerde burada kurumsallaşan Türk hükümetlerini değerlendirdiğimizde tarihte belki Türklerin sonradan gelerek yerleştikleri ve teşkilatlarını en iyi kurdukları yerlerin başında yine Hindistan gelmektedir dersek bu savımız yanlış olamayacaktır. Çünkü kadim dönemlerden beri aralıklarla geldikleri bu saha başta iklim olarak onlara tamamen zıt koşullar barındıran dinamiklere sahipti. İşte coğrafyanın vatanlaştırılmasında mahir olan Türklerin Hint yurdunu yurt edinmeleri Türk tarihinin bütünsel ve varlığını her ortamda muhafaza edebilme imgelerinin de bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Erken ortaçağlardan itibaren Güney Asya'ya daha yoğun topluluklar halinde inerek bölgeye yerleşmeleri bir süre sonra bu sahada onların tutunmalarının temel argümanlarını oluşturmuştur.

Türklerin Hint coğrafyasına dair yaklaşımları tedricen olmuştur. Yani bu sahaya doğrudan girilmeden oraya gittikçe yakın merkezlerde örgütlenmeler olmuş arka sahanın potansiyeli oluşunca da nihayette alt kıtanın hâkimiyeti kolay olmuştur. Örneğin Maveraünnehir'den itibaren alt kıtanın kuzeyine değin yayılan Kuşanlar, bunlardan sonra Akhunlar ya da eş deyişle Eftalitler erken ortaçağın sonlarına ve ortaçağın ortalarına doğru Hindistan'da artık tutunabilmeyi başaran Türk gruplarının dinamik potansiyelleri olmuştur. Yani Gaznelilerin hemen öncesinde Hindistan kapılarına dayanma potansiyeli sağlayan Türk kültürünün temel dinamikleri işte bahsettiğimiz geri plandan güçlenip ileriye akma dinamizmi idi.

İşte bu dinamizmin beslediği ve kültürel olarak tetiklediği Gazneliler konjonktörün sağladığı imkânla tarihi iyi değerlendirmiş ve alt kıtaya Türk kültürünün kurumsallaşma mührünü vurmuştur. Bu kurumsallaşma mührü Hindistan sahasının büyük bölümünde güç elde ederek kurumsallaşan Gazneli Devleti varlığıdır.

Gaznelilerden devam eden süreç Delhi Türk Sultanlığı ile sürmüş ve bu durum aynı zamanda Türk teşkilatçılığının da dışa vurumu olmuştur. Delhi Sultanlığı'nda asker Türklerin yönetimi ele geçirmeleriyle vücut bulan hükümlerlik aşağı yukarı aynı dönemlerde Mısır'da yönetimi ele alan Kölemenler ya da eş deyişle Memlükler devletiyle birbirine koşut tarihsel olguların hayata geçmesi olmuştur.

Delhi Türk Sultanlığı hanedanlıklarından Tuğlukluların ardından bir kaos yaşayan Hindistan önce Timur'un bölgeye gelerek adeta bir kırılma yaratması ardından da torunu Babür'ün bölgeyi denetime alarak Babürlü Devleti'ne

dahil etmesi bağlamında da kayda değer tarihsel ve toplumsal bir süreklilik yaşamıştır.

Ana hatlarıyla tarihsel bir süreklilik ve Türk kültür tarihinin coğrafyanın vatanlaşmasını temin ettiği sahaların başında gelen Hindistan'a dair tespitlerimiz onu kuşkusuz Türk tarihinin bir parçası olarak görmemizin temel argümanları olmuştur. Bu bağlamda Hindistan Türk tarihi, aynı zamanda bütünsel Türk tarihinin de panoramik bir parçasıdır.

Türk tarihine bütünsel bakış açımızın sonucu olan tespitlerimizin ardından konuyla ilgili önerilerimiz ise kuşkusuz yine bu sahanın Türk tarihine dair daha çok tanınırlığını sağlayacak çalışmalara dair yaklaşımları imleyecektir.

Hindistan Türk tarihini bütün Türk tarihinden ayırmadan bütünsel olarak ele alıp incelemek bu dönemi daha sağlıklı tanıyabilmemize imkân tanıyacaktır.

Çalışmamızda, Babürlülere kadar geçen süreci tarihsel bir panorama bağlamında incelemeye çalıştık. Böylece Hindistan'a vurulan Türk mührünün seyrini ana hatlarıyla değerlendirmeyi amaçladık. Şunu belirtmek gerekir ki söz konusu coğrafya da var olan Türk unsuru genellikle göz ardı edilmiş bu cümleden olarak da yapılan çalışmalar kısıtlı kalmıştır. Biz bu çalışmamızla Hindistan'ın tarihselliğinde yer alan Türkleri birbirleriyle olan diyalogları bağlamında değerlendirmeye çalıştık. Bunu yaparken dönemin ve bölgenin diğer bakiyelerine değindik.

Çalışmamız bize M.Ö. devirlerden 1526 yılında Babürlü Devleti'nin kurulmasına kadar geçen zamanda varlık gösteren Türk unsurunun, kendisinden sonra oluşacak ve günümüze kadar da devam edecek Türk ruhunun temelini ne kadar zorlu bir tarihi geçmişi bünyesinde barındırdığını göstermiş oldu. Bu bağlamda Hindistan Türk tarihi hemen hemen Anadolu Türk tarihiyle birbirine koşut zamanları içerirken, Türk tarih yazıcılığının Anadolu Türk tarihine verdiği önemi buraya vermemesinin büyük bir boşluk yaratmış oluşunu söylemek yerinde olacaktır.

Bu bağlamda Hindistan Türk tarihi hemen hemen Anadolu Türk tarihiyle birbirine koşut zamanları içerirken Türk tarih yazıcılığının Anadolu Türk tarihine verdiği önemi bu saha Türk tarihine vermemesi büyük bir boşluk yaratmış oluşunu söylemek yerinde olacaktır. Mevcut saha ile ilgili çalışmalar yoğunlaştırılarak devam etmeli, yeni araştırmalar yapılmalı ve kurumsal çalışmaların önünü açmak için üniversitelerde Hint Türk tarihi ve kültürü kürsüleri kurulmalıdır.

Hindistan Türk tarihinin, genel Türk tarihinin bir parçası olduğunun maddi tespitleri yapılmalı ve ekipler kurularak bölgede saha araştırmaları yapılmalıdır. Bu bağlamda gerek eski dönemler gerekse de yakın asırlara ait arkeolojik çalışmalar başlatılmalıdır. Bu ve önerilerimiz ve hacmi sınırlı araştırmamız bu bağlamda hayat bulacak düşünce ve çalışmalara ilham verirse Türk tarihinin bir halkası olan Hindistan Türk tarihinin kuşkusuz daha çok anlaşılıp benimsenmesinin de önü açılmış olacaktır.

Kaynaklar

AHMED, Aziz: *Siyasi Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk İmparatorluğu*, İstanbul 1949.

- AKBULUT, Dursun Ali: “Akhunlar ve Eftatlitler”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: XIII, Ankara 2006.
- AKBULUT, Dursun Ali: “İlkçağda Soğdia ve Baktria İle Hindistan İlişkileri”, *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu*, Ankara 2006.
- ALLAMI, Ebu'l Fazl: *The Akbarnama*, Çeviren: Henry Beveridge, Asiatic Society of Bengal, Bengal 1897.
- BAYUR, Hikmet: *Hindistan Tarihi*, Cilt: I, TTK Yayınları, Ankara 1987.
- BİRÜNİ, Ebu Reyhan: *Kitabu't-Tahkik Mâ li'l-Hind*, Trc: Kıvameddin Burslan, TTK Yayınları, Ankara 2015.
- BOSWORTH, C.E.: *İslam Devletleri Tarihi*, Trc: Erdoğan Merçil-M. İpşirli, Oğuz Yayınları, İstanbul 1980.
- ÇAĞLAYAN, H. Hilal: *Ekber Şah Döneminde Hindistan (1542-1605)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.
- CHATTOPADHYAY: *Bhaskar The Age of Kushans*, Publisher: Punthi Pustak, Calcutta 1967.
- CÖHCE, Salim: “Kalaç Sultanlığı”, *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri (25-28 Haziran 2007)*, TTK Yayınları, Ankara 2008.
- CÖHCE, Salim: “Hindistan’da İlk Türk Hâkimiyeti: Kuşanlar ve Akhunlar”, *Türkler*, Cilt: 8, Ankara 2002.
- DOWSON, H.M. Elliot-J.: *The History of India, As Told By Its Own Historians*, The Muhammadan Period, Cilt: III, London 1869.
- DURAK, Neslihan: *Hindistan’a Kuzeyden Yapılan Seferler*, ASAM Yay., Ankara 2000.
- ERAVŞAR, Hamza: *Avrupa’daki Çocuklarımız İçin Türk Tarihi*, Yumak Yayınları, Türkiye Kitabevi, Ankara 2011.
- GALİP, Mübarek: *Hindistan’da Türk Hükümdarlar*, (Yayına Haz: Saadettin Yağmur Gömeç), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- HAIG, T.W.: “Hızır Han”, *İslam Ansiklopedisi*, 5/1, 5. Baskı, İstanbul 1988.
- HAIG, T.W.: *The Cambridge History of India III*, Turks and Afgans, 1928.
- HAIG, W.: *The Arab Conquest of Sind*, The Cambridge History of India, Cilt: III, Delhi 1958.
- KAFESOĞLU, İbrahim: “Gazneli Devleti” (969/1187), *Türk Dünyası El Kitabı*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1976.
- KAFESOĞLU, İbrahim: *Türk Millî Kültürü*, 2. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1983.
- KONUKÇU, Enver: “Hindistan’da Devlet Kuran Altaylı Kabilelerden Hunalar”, *XVI. Milletlerarası Altaistik Kongresi Bildirileri*, Ankara 1979.
- KONUKÇU, Enver: “Hindistan’daki Kalaçların Başkentleri”, *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri (25-28 Haziran 2007)*, TTK Yay., Ankara 2008.
- KORTEK, S. Haluk: *Delhi Sultanlığında Teşkilat (1206-1414)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2006.
- MANTRAN, Robert: *İslam’ın Yayılış Tarihi (VII. - XI. Yüzyıl)*, Çeviren: İsmet Kayaoğlu, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İlahiyat Yayınları, Ankara 1981.
- MERÇİL, Erdoğan: “Gazneli Ordusunda Yer Alan Hintliler”, *Bellekten*, Cilt: LXX, Aralık 2006.
- MERÇİL, Erdoğan: “Gazneliler”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 13, İstanbul 1996.
- NİZAMİ, K.A.: “Hindistan”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 18, İstanbul 1998.
- ÖGEL, Bahaeddin: *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara 1988.
- ÖZTUNA, Yılmaz: *Devletler ve Hanedanlar, İslam Devletleri*, Cilt: I, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Öncü Basımevi, Ankara 2005.
- PRASAD, I.: *A Short History of Muslim Rule in India From The Conquest Of Islam To The Death of Avrangzep*, Allahabad 1931.
- SULAIMAN, Nadvi: *The Education of Hindu under Muslim Rule*, Karacbi 1963.
- TEZCAN, Mehmet: “Kuşanlar, Akhunlar ve Eftatlitler”, *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu*, 2006.
- TOGAN, Zeki Velidi: *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981.